

Παναγιώτης Θανασάς
δημοσιεύθηκε στο:
«Τρεις εγγελιανές μεταφράσεις. Μια (συν-)κριτική επισκόπηση».
Υπόμνημα 8 (2009), σ. 261-315.

ΦτΠ – Εισαγωγή (1806)

73.

Υπάρχει μια φυσική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία στη φιλοσοφία, πριν στραφούμε στο ίδιο το πράγμα [die Sache selbst], δηλαδή στην πραγματική γνώση του αληθώς όντος, είναι αναγκαίο να έχουμε προηγουμένως συμφωνήσει για τη γνώση, η οποία εκλαμβάνεται είτε ως όργανο κατίσχυσης επί του απολύτου είτε ως μέσο διά του οποίου θεάται κανείς το απόλυτο. Εμφανίζεται μια δικαιολογημένη ανησυχία: Αφενός υπάρχουν ποικίλα είδη γνώσης, και ένα από αυτά θα μπορούσε να είναι καταλληλότερο από κάποιο άλλο για την επίτευξη εκείνου του τελικού σκοπού – είναι άρα δυνατή μια λανθασμένη εκλογή ανάμεσά τους. Αφετέρου, καθώς η γνώση είναι μια ικανότητα συγκεκριμένου είδους και έκτασης, αν δεν προσδιορίσουμε ακριβέστερα τη φύση της και τα όριά της, θα μπορούσαμε αντί του ουρανού της αλήθειας να αποκομίσουμε νέφη της πλάνης. Μάλιστα, αυτή η ανησυχία οφείλει ενδεχομένως να μεταβληθεί στην πεποίθηση ότι ολόκληρο το εγχείρημα κτήσεως του Καθεαυτού από τη συνείδηση μέσω της γνώσης είναι στην έννοιά του παράλογο και ότι ανάμεσα στη γνώση και στο απόλυτο υπάρχει ένα όριο που τα διαχωρίζει πλήρως. Διότι αν η γνώση είναι όργανο κατίσχυσης επί της απόλυτης ουσίας, γίνεται αμέσως προφανές ότι η χρήση ενός οργάνου επί ενός πράγματος δεν αφήνει το πράγμα ως έχει δι' εαυτό, αλλά επιφέρει τη μορφοποίηση και μεταβολή του. Αν πάλι η γνώση δεν είναι όργανο της δραστηριότητάς μας, αλλά τρόπον τινά ένα παθητικό μέσο διά του οποίου φτάνει σε μας το φως της αλήθειας, ούτε και τότε λαμβάνουμε την αλήθεια ως έχει καθ' εαυτήν, αλλά όπως εμφανίζεται δι' αυτού του μέσου και εντός του. Σε αμφότερες τις περιπτώσεις χρησιμοποιούμε ένα μέσο που επιφέρει άμεσα το αντίθετο του σκοπού του· ή μάλλον, το παράλογο έγκειται στην εν γένει χρήση κάποιου μέσου.

Δημιουργείται μεν η εντύπωση ότι το κακό μπορεί να θεραπευθεί με τη γνώση του τρόπου επίδρασης του *οργάνου* – μια γνώση που επιτρέπει να αφαιρέσουμε εκ των υστέρων από την παράσταση του απολύτου το μέρος που ανήκει στο όργανο, αποκομίζοντας έτσι το αληθές στην καθαρότητά του. Εντούτοις, στην πραγματικότητα αυτή η βελτίωση απλώς θα μας επανέφερε στο σημείο της εκκίνησής μας. Αν από ένα μορφοποιημένο πράγμα αφαιρέσουμε ό,τι του επέφερε το όργανο, τότε το πράγμα –εν προκειμένω το απόλυτο– καθίσταται και πάλι ό,τι ακριβώς ήταν πριν από αυτή την προ-

σπάθεια (που επομένως υπήρξε περιττή). Αν διά του οργάνου το απόλυτο επρόκειτο απλώς να αχθεί πλησιέστερα σε μας χωρίς να αλλάξει κάτι πάνω του (όπως περίπου το πουλί που πιάνεται στην ξόβεργα...), αν δεν βρισκόταν και δεν ήθελε να βρίσκεται ήδη καθ' εαυτό και δι' εαυτό μαζί μας, τότε μάλλον θα αντιμετώπιζε αυτό το τέχνασμα με χλεύη. Διότι τέχνασμα θα ήταν μια τέτοια γνώση, που στις ποικίλες και επίμοχθες προσπάθειές της υποδύεται ότι κάνει κάτι διαφορετικό, ενώ στην πραγματικότητα δεν παράγει παρά μια άμεση (και επομένως άμοχθη) σχέση. Αν πάλι ο έλεγχος της γνώσης ως μέσου μάς αποκαλύπτει το νόμο της διάθλασης που αυτό επιφέρει, ούτε τότε ωφελεί η αφαίρεση της διάθλασης από το τελικό αποτέλεσμα· διότι γνώση δεν είναι η διάθλαση της ακτίνας, αλλά η ίδια η ακτίνα μέσω της οποίας μας αγγίζει η αλήθεια – κι αν αυτό το αφαιρούσαμε, δεν θα μας απέμενε παρά η υποδήλωση μιας καθαρής κατεύθυνσης, ενός κενού χώρου.

74.

Εντούτοις, αν η ανησυχία διολίσθησης στην πλάνη δημιουργεί μια δυσπιστία έναντι της επιστήμης (που χωρίς αυτούς τους ενδοιασμούς στρέφεται στο ίδιο το έργο της και γνωρίζει πραγματικά), δεν βλέπουμε γιατί αντιθέτως δεν θα έπρεπε να δυσπιστούμε έναντι αυτής ακριβώς της δυσπιστίας και να ανησυχούμε μήπως η πραγματική πλάνη δεν είναι άλλη από αυτόν το φόβο της πλάνης. Πράγματι, αυτός ο φόβος προϋποθέτει κάποια πράγματα –και μάλιστα ουκ ολίγα– ως αληθή, στηρίζοντας τους ενδοιασμούς και τα συμπεράσματά του σε κάτι που θα έπρεπε και το ίδιο να ελεγχθεί προηγουμένως ως προς την αλήθειά του. Προϋποθέτει, για την ακρίβεια, κάποιες παραστάσεις για τη γνώση ως όργανο και ως μέσο, καθώς και μια διάκριση ημών των ιδίων από αυτήν τη γνώση· κυρίως όμως προϋποθέτει ότι από τη μία πλευρά βρίσκεται το απόλυτο και από την άλλη πλευρά η γνώση, δι' εαυτήν και χωριστά από το απόλυτο, αποτελώντας εντούτοις κάτι πραγματικό – κι επομένως ότι μια γνώση που βρίσκεται εκτός του απολύτου, άρα και εκτός της αλήθειας, είναι ωστόσο αληθής. Πρόκειται για μια υπόθεση με την οποία ο λεγόμενος φόβος της πλάνης αποκαλύπτεται μάλλον ως φόβος ενώπιον της αλήθειας.

75.

Αυτό το συμπέρασμα εξάγεται από το ότι μόνο το απόλυτο είναι αληθές, μόνο το αληθές είναι απόλυτο. Το συμπέρασμα μπορεί να απορριφθεί, αν προβούμε στη διάκριση μιας γνώσης που δεν γνωρίζει μεν το απόλυτο, όπως θέλει η επιστήμη, αλλά εντούτοις είναι αληθής· ή εν γένει μιας γνώσης που, κι όταν δεν είναι σε θέση να συλλαμβάνει το απόλυτο, είναι εντούτοις ικανή για μια άλλη αλήθεια. Διαπιστώνουμε ωστόσο βαθμιαία ότι ένα τέτοιο πέρα-δώθε του λέγειν οδηγεί τελικά στη θολή διάκριση μεταξύ ενός απόλυτα αληθούς και ενός άλλου αληθούς· το «απόλυτο», η «γνώση»

κ.ο.κ. είναι εδώ λέξεις που προϋποθέτουν μια σημασία, την οποία [ωστόσο δεν έχουν και] θα έπρεπε προηγουμένως να αποκτήσουν.

76.

Αντί να βασανιζόμαστε με τέτοιες ανώφελες παραστάσεις και τρόπους του λέγειν για τη γνώση ως όργανο ιδιοποίησης του απολύτου ή ως μέσο διά του οποίου θεώμεθα την αλήθεια κ.ο.κ., δηλαδή με σχέσεις στις οποίες προφανώς οδηγούν τελικά όλες εκείνες οι παραστάσεις για τη γνώση ως χωριστή από το απόλυτο και για το απόλυτο ως χωριστό από τη γνώση· αντί να ασχολούμαστε με τις δικαιολογίες που αντλεί η ανικανότητα της επιστήμης όταν προϋποθέτει τέτοιες σχέσεις, προκειμένου να απαλλαγούμε από τον μόχθο της επιστήμης δίνοντας συγχρόνως την εντύπωση ότι καταβάλλουμε μια σοβαρή και εργώδη προσπάθεια· και αντί να παιδευόμαστε αναζητώντας απαντήσεις για όλα αυτά – θα μπορούσαμε να τα απορρίψουμε παρευθύνως ως τυχαίες και αυθαίρετες παραστάσεις, θεωρώντας μάλιστα απάτη τη συναφή χρήση λέξεων όπως «απόλυτο», «γνώση», καθώς και «αντικειμενικό», «υποκειμενικό» και αναρίθμητων άλλων, των οποίων η σημασία προϋποτίθεται ως καθολικά γνωστή. Διότι όσοι προφασίζονται ότι η σημασία αυτών των λέξεων είναι καθολικά γνωστή ή ότι οι ίδιοι κατέχουν την έννοιά τους, φαίνεται πως μάλλον επιδιώκουν να απαλλαγούν από το κύριο ζήτημα: από την έκθεση αυτής της έννοιας. Πιο εύλογο θα ήταν, αντίθετα, να απαλλαγεί κανείς από τον κόπο της ενασχόλησης με αυτές τις παραστάσεις και τρόπους του λέγειν που επιδιώκουν να παρεμποδίσουν την ίδια την επιστήμη, καθώς δεν αποτελούν παρά ένα κενό φαινόμενο γνώσης, το οποίο με την εμφάνιση της επιστήμης αμέσως εξαφανίζεται.

Στο βαθμό όμως που η επιστήμη εμφανίζεται, αποτελεί και η ίδια φαινόμενο· η εμφάνισή της δεν συνιστά ακόμη την αληθινή πραγμάτωση και ανάπτυξή της. Είναι εδώ αδιάφορο αν θα εκληφθεί *αυτή* [= η επιστήμη] ως φαινόμενο, επειδή εμφανίζεται *δίπλα σε άλλες* μορφές γνώσης, ή αν εκείνη η άλλη αναληθής γνώση θα ονομασθεί φαίνεσθαι της επιστήμης. [Σε κάθε περίπτωση,] η επιστήμη οφείλει να απαλλαγεί από αυτή την επίφαση, και μπορεί να το πράξει μόνο στρεφόμενη εναντίον της. Δεν μπορεί απλώς να απορρίπτει την αναληθή γνώση χαρακτηρίζοντάς την ως κοινή περί πραγμάτων αντίληψη και διαβεβαιώνοντας ότι η ίδια αποτελεί μια εντελώς διαφορετική μορφή γνώσης, για την οποία εκείνη η [αναληθής] γνώση δεν έχει καμία αξία· ούτε μπορεί να επικαλείται την ύπαρξη μέσα στην ίδια την αναληθή γνώση της διαίσθησης ενός καλύτερου. Μέσω εκείνης της *διαβεβαίωσης* θα εμφάνιζε ως δύναμή της το *Είναι* της – όμως και η αναληθής γνώση επικαλείται εξίσου το ότι *είναι*, και *διαβεβαιώνει* ότι η επιστήμη δεν έχει γι' αυτήν καμία αξία. *Μία* ξερή διαβεβαίωση έχει όμως την ίδια ακριβώς αξία με οποιαδήποτε άλλη. Ακόμη λιγότερο μπορεί η επιστήμη να επικαλείται τη διαίσθηση ενός καλύτερου, η οποία ενυπάρχει στην αναληθή γνώση και δείχνει μέ-

σα από αυτήν την ίδια το δρόμο προς την επιστήμη· διότι έτσι θα επεκαλείτο αφενός μεν εκ νέου ένα Είναι, αφετέρου δε τον εαυτό της με τον τρόπο που υπάρχει στην αναληθή γνώση – δηλαδή μια κακή μορφή του Είναι της, ένα φαινόμενο της, αντί του πώς έχει καθ' εαυτήν και δι' εαυτήν. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο θα επιχειρηθεί εδώ η έκθεση της φαινομένης γνώσεως [Darstellung des erscheinenden Wissens].

77.

Επειδή αυτή η έκθεση [δηλ. η *Φαινομενολογία*] έχει ως μοναδικό αντικείμενο την φαινομένη γνώση, δίνει την εντύπωση ότι δεν αποτελεί ελεύθερη επιστήμη που κινείται σύμφωνα με τη μορφή που της αρμόζει. Από αυτήν τη σκοπιά μπορεί να ιδωθεί ως η οδός της φυσικής συνείδησης που προχωρεί έως την αληθή γνώση, ή ως η οδός της ψυχής, η οποία διατρέχει τη χορεία των μορφωμάτων της ως να επρόκειτο για σταθμούς προδιαγεγραμμένους από την ίδια της τη φύση – προκειμένου μέσω της ολοκληρωμένης εμπειρίας του εαυτού της να φτάσει στη γνώση τού τι είναι αυτή η ίδια καθ' εαυτήν και αποκαθαιρόμενη να καταστεί πνεύμα.

78.

Η φυσική συνείδηση θα αποδειχθεί ότι αποτελεί μόνο έννοια της γνώσης, όχι πραγματική γνώση. Καθώς όμως εκλαμβάνει εαυτήν με τρόπο άμεσο ως πραγματική γνώση, αυτή η οδός [της *Φαινομενολογίας*] έχει γι' αυτήν αρνητική σημασία· η πραγμάτωση της έννοιας αποτελεί για τη φυσική συνείδηση την απώλεια του εαυτού της, καθώς πάνω σε αυτή την οδό χάνει την αλήθεια της. Γι' αυτό και μπορεί να ιδωθεί ως οδός της *αμφιβολίας* [Zweifel], ή ορθότερα ως οδός της *απελπισίας* [Verzweifelung]: πάνω της δεν συμβαίνει αυτό που είθισται να κατανοούμε ως αμφιβολία, δηλαδή η αμφισβήτηση αυτής ή εκείνης της υποτιθέμενης αλήθειας – για να ακολουθήσει (ως αρμόζει) η εκ νέου εξαφάνιση της αμφιβολίας και η επιστροφή σε εκείνη την αλήθεια, με αποτέλεσμα τελικά το πράγμα να λαμβάνεται όπως και στην αρχή. Η οδός αυτή συνιστά αντίθετα συνειδητή επίγνωση της αναλήθειας της φαινομένης γνώσεως, η οποία θεωρεί ως πλέον πραγματικό εκείνο που τώνοντι δεν είναι παρά μια έννοια που δεν έχει πραγματωθεί.

Αυτός ο σκεπτικισμός που ολοκληρώνει εαυτόν [sich vollbringende Skeptizismus] δεν ταυτίζεται επομένως με την προετοιμασία και τον εξοπλισμό που φαντάζεται ότι διαθέτει ο περισπούδαστος ζήλος για την αλήθεια και την επιστήμη, δηλαδή με την *πρόθεση* εντός της επιστήμης να μην υποτάσσεται κανείς στις σκέψεις των άλλων λόγω της αυθεντίας, αλλά να ελέγχει ο ίδιος τα πάντα και να ακολουθεί μόνο την ίδια πεποίθηση ή, ακόμη καλύτερα, να παράγει ο ίδιος τα πάντα και να θεωρεί αληθινή μόνο τη δική του πράξη. Η χορεία των μορφωμάτων που διατρέχει η συνείδηση σε αυτή την οδό αποτελεί πολλώ μάλλον τη διεξοδική ιστορία της *(δια)μόρφωσης* [Bildung]

της ίδιας τής συνείδησης σε επιστήμη. Εκείνη η πρόθεση παριστά, με τον απλοϊκό τρόπο που χαρακτηρίζει κάθε πρόθεση, τη μόρφωση ως άμεσα περαιωμένη και συντελεσμένη· σε αντίθεση με τούτη την αναλήθεια, αυτή η οδός αποτελεί την πραγματική εκπλήρωση [της πρόθεσης].

Το να ακολουθεί κανείς την ίδια πεποίθηση έχει μεν μεγαλύτερη αξία από την υποταγή στην αυθεντία· όμως η μεταστροφή της δοξασίας που στηρίζεται στην αυθεντία σε δοξασία που στηρίζεται στην ίδια πεποίθηση δεν μεταβάλλει κατ' ανάγκην το περιεχόμενο της δοξασίας, δεν αντικαθιστά την πλάνη με αλήθεια. Η προσκόλληση στο σύστημα [= πλαίσιο] της δόξας και της προκατάληψης λόγω της αυθεντίας των άλλων και η προσκόλληση σε αυτό εξ ίδιας πεποιθήσεως διαφέρουν μόνο κατά τη ματαιοδοξία που ενυπάρχει στη δεύτερη εκδοχή. Ο σκεπτικισμός που κατευθύνεται προς το σύνολο της έκτασης της φαινομένης συνειδήσεως καθιστά, αντίθετα, το πνεύμα για πρώτη φορά ικανό να ελέγξει τι είναι αλήθεια, καθώς προκαλεί μια απελπισία για τις λεγόμενες φυσικές αντιλήψεις, σκέψεις και γνώμες – αδιάφορο αν αυτές ονομαστούν δικές μας ή ξένες. Όταν [αντίθετα] η συνείδηση αρχίζει *κατευθείαν* τον έλεγχο, παραμένει γεμάτη και εξαρτώμενη από αυτές τις αντιλήψεις, με αποτέλεσμα στην πραγματικότητα να αδυνατεί να πραγματώσει την επιδίωξή της.

79.

Η *πληρότητα* των μορφών της μη πραγματικής συνείδησης θα προκύψει από την ίδια την αναγκαία εξέλιξη και συνοχή τους. Για να γίνει τούτο κατανοητό, μπορούμε σε γενικές γραμμές να παρατηρήσουμε εκ των προτέρων ότι η έκθεση της αναλήθειας της αναληθούς συνείδησης δεν αποτελεί μια αποκλειστικά *αρνητική* κίνηση. Μια τέτοια μονομερής θεώρηση προέρχεται από τη φυσική συνείδηση· και μια γνώση που εγκολπώνεται ως ουσία της αυτήν τη μονομέρεια αποτελεί μία από τις μορφές της ατελούς συνείδησης που ανήκει στην ίδια τη διαδρομή και που θα εκτεθεί εν καιρώ: Πρόκειται για το σκεπτικισμό, ο οποίος ουδέποτε βλέπει αποτέλεσμα άλλο από το *καθαρό μηδέν*, παραβλέποντας ότι αυτό το μηδέν είναι ορισμένως το μηδέν *εκείνου από το οποίο προέρχεται*. Το μηδέν είναι όμως πράγματι αληθές αποτέλεσμα μόνο ως μηδέν εκείνου από το οποίο προέρχεται· είναι έτσι και το ίδιο *προσδιορισμένο*, έχει *περιεχόμενο*. Ο σκεπτικισμός που καταλήγει στην αφαίρεση του μηδενός ή του κενού αδυνατεί να προχωρήσει πιο πέρα, αλλά αναγκάζεται να περιμένει μήπως του δοθεί κάτι νέο, ώστε να το ρίξει κι αυτό στην ίδια κενή άβυσσο. Όταν, αντίθετα, το αποτέλεσμα συλλαμβάνεται όπως πραγματικά έχει, ως *προσδιορισμένη* άρνηση, τότε προκύπτει άμεσα μια νέα μορφή, ενώ μέσα στην άρνηση επιτελείται η μετάβαση, μέσω της οποίας η διαπόρευση της πλήρους χορείας των μορφών προκύπτει αφ' εαυτής.

80.

Όμως ο σκοπός έχει τεθεί για τη γνώση με τρόπο τόσο αναγκαίο όσο και η χορεία της εξέλιξης [των μορφωμάτων της συνείδησης]: είναι το σημείο όπου η γνώση δεν χρειάζεται πλέον να προχωρήσει πέραν εαυτής, το σημείο όπου συναντά εαυτήν, όπου η έννοια συμφωνεί με το αντικείμενο και το αντικείμενο με την έννοια. Γι' αυτό και η εξέλιξη προς αυτόν το σκοπό είναι ακατάπαυστη, δεν βρίσκει ικανοποίηση σε κανέναν από τους προηγούμενους σταθμούς. Ό,τι περιορίζεται στα όρια του φυσικού βίου αδυνατεί να προχωρήσει αφ' εαυτού πέρα από την άμεση ύπαρξή του· ωθείται πέραν αυτής από ένα έτερον, και τούτη η εξέλιξη είναι ο θάνατός του. Όμως η συνείδηση αποτελεί για τον ίδιο της τον εαυτό την *έννοιά* της, και άρα με τρόπο άμεσο υπέρβαση του περιορισμένου· καθώς δε αυτό το περιορισμένο της ανήκει, η συνείδηση είναι υπέρβαση του ίδιου της του εαυτού. Μαζί με το επιμέρους τίθεται γι' αυτήν το επέκεινα – έστω και ως κάτι *δίπλα* στο περιορισμένο, όπως συμβαίνει στη χωρική εποπτεία. Η συνείδηση λοιπόν υφίσταται αυτήν τη βία, τον αφανισμό της περιορισμένης ικανοποίησης, από τον ίδιο της τον εαυτό.

Με τη συναίσθηση αυτής της βίας, ο φόβος για την αλήθεια ίσως αναδιπλωθεί, πασχίζοντας να διατηρήσει για τον εαυτό του ό,τι κινδυνεύει να χαθεί. Όμως ο φόβος δεν βρίσκει ησυχία. Αν θελήσει να παραμείνει σε μια κατάσταση αστόχαστης νωθρότητας, η σκέψη θα διαταράξει την ασκεψία, με την ανησυχία της θα ενοχλήσει τη νωθρότητα· αν θελήσει να εδραιωθεί ως αισθαντικότητα [Empfindsamkeit] που διαβεβαιώνει ότι βρίσκει το κάθε τι *καλό με τον τρόπο του*, αυτή η διαβεβαίωση υφίσταται εξίσου τη βία του Λόγου, που βρίσκει ότι κάτι δεν είναι καλό ακριβώς επειδή αποτελεί έναν [επιμέρους] τρόπο. Ο φόβος της αλήθειας μπορεί πάλι να κρυφτεί από τον εαυτό του και τους άλλους πίσω από την προσχηματική επίφαση ότι, ακριβώς μέσα στον ένθερμο ζήλο του για την αλήθεια, δυσκολεύεται ή και αδυνατεί να βρει αλήθεια άλλη από εκείνη της ματαιοδοξίας, η οποία θέλει πάντοτε και με κάθε τρόπο να είναι εξυπνότερη από οποιαδήποτε σκέψη μπορεί να κάνει κανείς μόνος του ή να αντλήσει από άλλους. Αυτή η ματαιοδοξία [Eitelkeit], που ξέρει να στερεί εαυτήν [sich vereiteln] από κάθε αλήθεια και να επιστρέφει στον εαυτό της τερπόμενη με την ίδια διάνοια, που γνωρίζει πάντοτε να διαλύει κάθε διάνοια και να υποκαθιστά κάθε περιεχόμενο με το στείο Εγώ – αυτή η ματαιοδοξία αποτελεί μια ικανοποίηση την οποία πρέπει να εγκαταλείψουμε στον εαυτό της, αφού αποφεύγει το καθολικό και αναζητεί αποκλειστικά το δι' εαυτό-Είναι.

81.

Εκτός από αυτές τις προκαταρκτικές και γενικές παρατηρήσεις για τον τρόπο και την αναγκαιότητα της εξέλιξης, χρήσιμη είναι ίσως και μια υπενθύμιση σχετικά με τη *μέθοδο της πραγμάτευσης*. Η παρούσα έκθεση, ως *σχέση της επιστήμης προς τη φαινο-*

μένη γνώση και ως εξέταση και έλεγχος της πραγματικότητας της γνώσης, δεν φαίνεται να μπορεί να λάβει χώρα χωρίς την προϋπόθεση ενός υποκείμενου κριτηρίου. Διότι κάθε έλεγχος συνίσταται στην εφαρμογή ενός υποτεθειμένου κριτηρίου, ενώ η κρίση για την ορθότητα ή μη του ελεγχόμενου εξαρτάται από τη συμφωνία ή ασυμφωνία του με αυτό το κριτήριο. Το κριτήριο εν γένει, καθώς και η επιστήμη σε θέση κριτηρίου, εκλαμβάνεται έτσι ως η ουσία, ως το *Καθεαυτό*. Εδώ όμως, καθώς η επιστήμη μόλις αρχίζει να εμφανίζεται, δεν έχει νομιμοποιηθεί ούτε αυτή η ίδια ούτε οτιδήποτε άλλο ως ουσία ή ως Καθεαυτό – και ελλείψει τούτου φαίνεται ότι κανείς έλεγχος δεν μπορεί να λάβει χώρα.

82.

Αυτή η αντίφαση και η άρση της θα γίνουν σαφέστερες, αν προηγουμένως θυμίσουμε τον τρόπο με τον οποίο οι αφηρημένοι προσδιορισμοί της γνώσης και της αλήθειας συναντώνται στη συνείδηση. Αυτή [= η συνείδηση], ως γνωστόν, *διακρίνει* από τον εαυτό της κάτι με το οποίο συγχρόνως *σχετίζεται*, και για το οποίο λέγεται ότι είναι κάτι *δι' αυτήν*. Η προσδιορισμένη πλευρά αυτής της *σχέτισης* (δηλ. του *Είναι* τινός για μια *συνείδηση*) είναι η γνώση. Από αυτό το *Είναι-δι' έτερον* διακρίνουμε όμως το *Είναι-καθ' εαυτό*· εκείνο που σχετίζεται με τη γνώση συγχρόνως διακρίνεται από αυτήν, τίθεται ως *ον* που υπάρχει και εκτός αυτής της σχέσης· η πλευρά αυτή του Καθεαυτού ονομάζεται *αλήθεια*. Το πραγματικό περιεχόμενο αυτών των προσδιορισμών δεν μας ενδιαφέρει εδώ περαιτέρω· αφού αντικείμενό μας είναι η φαινομένη γνώση, οφείλουμε καταρχήν να δεχτούμε τους δικούς της προσδιορισμούς με τον άμεσο τρόπο που εμφανίζονται – και εμφανίζονται τώντι όπως τους έχουμε συλλάβει.

83.

Εξετάζοντας λοιπόν την αλήθεια της γνώσης, φαίνεται πως εξετάζουμε τι είναι η γνώση *καθ' εαυτήν*. Όμως σε αυτή την εξέταση η γνώση καθίσταται *δικό μας* αντικείμενο, είναι *δι' ημάς*. Το *Καθεαυτό* της που θα προέκυπτε θα αποτελούσε πολλώ μάλλον το *Είναι* της *δι' ημάς*· αυτό που θα επιβεβαιώναμε ως ουσία της δεν θα ήταν η δική της αλήθεια, αλλά μόνο η γνώση μας γι' αυτήν [τη γνώση]. Η ουσία ή το κριτήριο θα ενέπιπτε σε μας, χωρίς αναγκαστικά να πρέπει να αναγνωριστεί από εκείνο που θα έπρεπε να συγκριθεί με το κριτήριο και να κριθεί βάσει αυτής της σύγκρισης.

84.

Αλλά η φύση του αντικείμενου που εξετάζουμε υπερβαίνει αυτόν το διαχωρισμό, ή την επίφαση αυτού του διαχωρισμού και της προϋπόθεσης. Το κριτήριο παρέχεται από την ίδια τη συνείδηση στον εαυτό της, με αποτέλεσμα η εξέταση να αποτελεί μια σύγκριση της συνείδησης με τον ίδιο της τον εαυτό· διότι η διάκριση που μόλις έγινε

[μεταξύ γνώσης και αλήθειας] εμπίπτει στο εσωτερικό της. Εντός της συνείδησης κάτι υπάρχει *για ένα* έτερον, δηλαδή η συνείδηση εμπεριέχει εντός της τον προσδιορισμό της στιγμής [Moment] της γνώσης· συγχρόνως όμως αυτό το έτερον δεν υφίσταται μόνο *δι' αυτήν*, αλλά και εκτός αυτής της σχέσης, *καθ' εαυτό* – η στιγμή της αλήθειας. Το κριτήριο τίθεται λοιπόν από την ίδια τη συνείδηση, στο εσωτερικό της, σε ό,τι αυτή χαρακτηρίζει *Καθεαυτό* ή *αληθές*, προκειμένου να αποτιμήσει τη γνώση της.

Αν η γνώση κληθεί *έννοια*, αν η ουσία ή το αληθές κληθούν *ον* ή *αντικείμενο*, τότε ο έλεγχος εξετάζει αν η έννοια συμφωνεί με το αντικείμενο. Αν όμως η ουσία ή το Καθεαυτό του αντικειμένου κληθεί *έννοια*, και αν από την άλλη το αντικείμενο εκληφθεί ως *αντικείμενο*, δηλαδή όπως έχει *για ένα έτερον*, τότε ο έλεγχος εξετάζει αν το αντικείμενο συμφωνεί με την έννοιά του. Είναι προφανές ότι αμφότερα ταυτίζονται. Το ουσιώδες, όμως, που πρέπει να συγκρατήσουμε καθ' όλη την εξέταση, είναι τούτο: οι δύο στιγμές – *έννοια* και *αντικείμενο*, *Είναι-δι' έτερον* και *Είναι-καθ' εαυτό* – εμπίπτουν στην ίδια τη γνώση που εξετάζουμε. Συνεπώς, δεν χρειάζεται να κομίσουμε κριτήρια ή να εφαρμόσουμε στην εξέταση *δικές μας* επινεύσεις και διανοήματα· αφήνοντας τα κατά μέρος, θα κατορθώσουμε να θεωρήσουμε το πράγμα ως έχει *καθ' εαυτό* και *δι' εαυτό*.

85.

Καθώς έννοια και αντικείμενο, το κριτήριο και το προς έλεγχο, είναι παρόντα εντός της ίδιας της συνείδησης, όχι μόνο είναι περιττή η δική μας συμβολή [ενός κριτηρίου], αλλά και απαλλασσόμαστε από τον κόπο της σύγκρισης αμφοτέρων και του πραγματικού *ελέγχου*: αφού η ίδια η συνείδηση ελέγχει εαυτήν, σε μας δεν απομένει παρά η καθαρή θέαση. Διότι η συνείδηση είναι αφενός συνείδηση του αντικειμένου, αφετέρου συνείδηση του ίδιου της του εαυτού· συνείδηση του *κατ' αυτήν* αληθούς και συνείδηση της γνώσης που έχει *γι' αυτό*. Καθώς αμφότερα είναι *για τη συνείδηση*, αυτή η ίδια αποτελεί τη σύγκρισή τους· είναι θέμα *της ίδιας*, αν η γνώση της για το αντικείμενο συμφωνεί με αυτό ή όχι. Το αντικείμενο φαίνεται βέβαια να υπάρχει για τη συνείδηση μόνο με τον τρόπο που αυτή το γνωρίζει· κι αυτή φαίνεται να μην μπορεί τρόπον τινά να προχωρήσει πέρα από το πώς έχει το αντικείμενο *δι' αυτήν*, να το εξετάσει ως έχει *καθ' εαυτό* – άρα ούτε και να ελέγξει τη γνώση της βάσει αυτού.

Εντούτοις, ακριβώς το γεγονός ότι η συνείδηση έχει εν γένει γνώση ενός αντικειμένου εμπεριέχει ήδη τη διάκριση: υπάρχει *γι' αυτήν* αφενός το *Καθεαυτό*, αφετέρου η στιγμή της γνώσης, το Είναι τού αντικειμένου *για τη συνείδηση*. Ο έλεγχος βασίζεται σε αυτή την υφιστάμενη διάκριση. Αν κατά τη σύγκριση αμφότερα δεν συμφωνούν μεταξύ τους, φαίνεται ότι η συνείδηση οφείλει να μεταβάλει τη γνώση της, ώστε να την εναρμονίσει προς το αντικείμενο – όμως κατά τη μεταβολή της γνώσης μεταβάλλεται στην πραγματικότητα για τη συνείδηση και το ίδιο το αντικείμενο. Διότι η γνώ-

ση που υπήρχε ήταν ουσιωδώς γνώση του αντικειμένου, το οποίο επίσης μεταβάλλεται με τη γνώση, καθώς ανήκε ουσιωδώς σε αυτήν. Προκύπτει λοιπόν για τη συνείδηση το εξής: ό,τι αποτελούσε γι' αυτήν προηγουμένως *Καθ'εαυτό* δεν είναι καθ' εαυτό, αλλά ήταν καθ' εαυτό μόνο *δι' αυτήν*. Όταν λοιπόν η συνείδηση διαπιστώνει στο αντικείμενο ότι η γνώση της δεν συμφωνεί μαζί του, τότε δεν αντέχει ούτε το ίδιο το αντικείμενο. Με άλλα λόγια, όταν το προς κρίσιν δεν περνά τον έλεγχο, μεταβάλλεται [και] το κριτήριο του ελέγχου· ο έλεγχος δεν είναι έλεγχος μόνο της γνώσης αλλά και του κριτηρίου του.

86.

Αυτή η *διαλεκτική* κίνηση που εκτελεί η συνείδηση πάνω στον ίδιο της τον εαυτό, τόσο επί της γνώσης όσο και επί του αντικειμένου της, είναι στην πραγματικότητα ό,τι ονομάζεται *εμπειρία* – στο βαθμό που από αυτή την κίνηση *αναδύεται για τη συνείδηση το νέο αληθές αντικείμενο*. Συναφώς θα τονίσουμε ιδιαίτερα ένα στοιχείο [Moment] της εκτεθείσας διαδικασίας, το οποίο θα φωτίσει από μια νέα σκοπιά την επιστημονική διάσταση της έκθεσης που ακολουθεί. Η συνείδηση γνωρίζει *κάτι*, κι αυτό το αντικείμενο είναι η ουσία, το *Καθ'εαυτό*· είναι όμως *Καθ'εαυτό* και για τη συνείδηση, με αποτέλεσμα να ανακύπτει η αμφισημία αυτού του αληθούς. Βλέπουμε ότι η συνείδηση έχει τώρα δύο αντικείμενα: το πρώτο *Καθ'εαυτό*, αλλά κι ένα δεύτερο, το *Δι' αυτήν-Είναι εκείνου του Καθ'εαυτού*. Το τελευταίο μοιάζει αρχικά να είναι μόνο μια ανάκλαση [Reflexion] της συνείδησης εν εαυτή – παράσταση όχι ενός αντικειμένου, αλλά της γνώσης που έχει η συνείδηση για το πρώτο εκείνο αντικείμενο. Αλλά όπως δείξαμε προηγουμένως, με αυτό τον τρόπο μεταβάλλεται για τη συνείδηση και το πρώτο αντικείμενο: παύει να είναι το *Καθ'εαυτό* και γίνεται *Καθ'εαυτό* μόνο *δι' αυτήν*. Τότε όμως αληθές είναι το *Δι' αυτήν-Είναι εκείνου του Καθ'εαυτού* – κάτι που σημαίνει ότι αυτό είναι η *ουσία*, το *αντικείμενο* της συνείδησης. Αυτό το νέο αντικείμενο *εμπεριέχει* τη μηδαμινότητα του πρώτου, αποτελεί την περί αυτού εμπειρία.

87.

Σε αυτή την έκθεση της πορείας της εμπειρίας υπάρχει ένα στοιχείο που δεν φαίνεται να συμφωνεί με ό,τι είθισται να εκλαμβάνεται ως εμπειρία. Η μετάβαση από το πρώτο αντικείμενο και τη γνώση του στο άλλο αντικείμενο, *στο οποίο* λέμε ότι αποκτήθηκε η εμπειρία, εκτέθηκε με τρόπο που εμφανίζει το δεύτερο αντικείμενο να μην είναι παρά η γνώση του πρώτου αντικειμένου, το *Δι'αυτήν-συνείδησιν* του πρώτου *Καθ'εαυτού*. Συνήθως όμως πιστεύεται ότι αποκτούμε εμπειρία της αναλήθειας της πρώτης μας έννοιας *σε ένα άλλο* [, διαφορετικό] αντικείμενο, το οποίο συναντούμε με τρόπο κάπως τυχαίο και εξωτερικό, έτσι ώστε να απομένει σε μας εν γένει μόνο η καθαρή *σύλληψη* αυτού που είναι καθ' εαυτό και *δι' εαυτό*. Κατά την άποψη που εκτέθηκε

προηγούμενως, ωστόσο, το νέο αντικείμενο εμφανίζεται να έχει προκύψει μέσω μιας *μεταστροφής της ίδιας της συνείδησης*. Αυτή η θεώρηση του πράγματος είναι η δική μας συμβολή, μέσω της οποίας η χορεία των εμπειριών της συνείδησης αίρεται σε επιστημονική όδευση – και η συμβολή αυτή είναι άγνωστη στη συνείδηση που εξετάζουμε. Πρόκειται στην πραγματικότητα για το ίδιο ζήτημα που μας απασχόλησε προηγούμενως, αναφορικά με τη σχέση της παρούσας έκθεσης με το σκεπτικισμό: Το εκάστοτε αποτέλεσμα που προκύπτει από μian αναληθή γνώση δεν επιτρέπεται να εκχέεται σε ένα κενό μηδέν, αλλά οφείλει να συλλαμβάνεται αναγκαία ως μηδέν *εκείνου, του οποίου είναι αποτέλεσμα* – ένα αποτέλεσμα που περιέχει όποια αλήθεια ενυπήρχε στην προηγούμενη [αναληθή] γνώση.

Τούτο παρουσιάζεται εδώ ως εξής: Καθώς αυτό που αρχικά εμφανιζόταν ως αντικείμενο υποβιβάζεται για τη συνείδηση σε γνώση του αντικειμένου, και καθώς το *Καθεαυτό* γίνεται ένα *Διά-την-συνείδησιν-Είναι του Καθεαυτού*, αυτό το τελευταίο είναι το νέο αντικείμενο – μέσω του οποίου εμφανίζεται και μια νέα μορφή συνείδησης, για την οποία η ουσία είναι διαφορετική απ' ό,τι για την προηγούμενη. Αυτό είναι το στοιχείο που καθοδηγεί την όλη ακολουθία των μορφών της συνείδησης στην αναγκαιότητά της. Αυτή η αναγκαιότητα και μόνο, η *γένεση* του νέου αντικειμένου που εμφανίζεται στη συνείδηση χωρίς αυτή να ξέρει πώς, είναι που διαδραματίζεται για μας τρόπον τινά πίσω από την πλάτη της συνείδησης. Υπεισέρχεται έτσι στην κίνηση της συνείδησης μια στιγμή του *Είναι-καθ' εαυτό* ή του *Είναι-δι' ημάς*, η οποία δεν φανερώνεται στη συνείδηση που εμπλέκεται στην ίδια την εμπειρία· όμως το *περιεχόμενο* αυτού που γεννιέται για εμάς υφίσταται [και] *δι' αυτήν* [= τη συνείδηση], ενώ εμείς εννοούμε μόνο την τυπική πλευρά του, την καθαρή γένεση. *Δι' αυτήν* τούτο το γεννηθέν υφίσταται μόνο ως αντικείμενο, *δι' ημάς* όμως συγχρόνως ως κίνηση και ως γίνεσθαι.

88.

Λόγω αυτής της αναγκαιότητας, αυτή η οδός προς την επιστήμη αποτελεί και η ίδια ήδη *επιστήμη*· σύμφωνα με το περιεχόμενό της, είναι η επιστήμη της *εμπειρίας της συνείδησης*.

89.

Η εμπειρία που αποκτά η συνείδηση για τον εαυτό της δεν μπορεί, σύμφωνα με την έννοιά της, να περιλαμβάνει τίποτε λιγότερο από το όλο σύστημα της συνείδησης, από το όλο βασίλειο της αλήθειας του πνεύματος – έτσι ώστε οι στιγμές αυτής της αλήθειας να παρουσιάζονται με έναν *ιδιάζοντα προσδιορισμένο* τρόπο: όχι ως αφηρημένες, καθαρές στιγμές, αλλά με τον τρόπο που υπάρχουν για τη συνείδηση, ή με τον τρόπο που η ίδια η συνείδηση προβάλλει σχετιζόμενη με αυτές. Οι στιγμές του όλου

αποτελούν έτσι *μορφές της συνείδησης*. Καθώς η συνείδηση διωθεί προς την αληθινή της ύπαρξη, φτάνει σε ένα σημείο όπου απεκδύεται την επίφαση της εξάρτησής της από κάτι ξένο, το οποίο υφίσταται μόνο δι' αυτήν και ως έτερον· φτάνει σε ένα σημείο όπου το φαινόμενο εξομοιώνεται με την ουσία, όπου επομένως η έκθεση της συνείδησης συμπίπτει σε αυτό ακριβώς το σημείο με την πραγματική επιστήμη του πνεύματος – και όπου εντέλει η συνείδηση, συλλαμβάνοντας η ίδια αυτή την ουσία της, δηλώνει τη φύση της ίδιας της απόλυτης γνώσης.